

Eksamen i psykologi og adfærdsfag - SODK19018E

17

10 januar 2024

Planlagt: 09:00 - 12:00

Eksamensnr: 17

Plads: EH-2033

Side 1 af 4

1. Brug viden om patient-behandler forholdet og diskuter forhold, der kunne tænkes at spille ind på, at Sara ikke følger tandlægens ordre og råd om at stoppe med at blege sine tænder med det blegemiddel hun har købt.

Socialpsykologien vedrørende patient-behandler forholdet fokuserer primært på den interaktion der forekommer mellem patienten og behandleren under konsultationer. Hensigten med interaktionen er at påvirke sundhedsadfærden i positiv retning. Dette kan blive muligt via udvikling af kommunikation, tillid, forventninger samt adfærd mellem patient og behandler. Hertil kan man inddrage compliance og adherence¹. Compliance er det fænomen der forekommer når en sundhedsfaglig person, altså tandlægen giver information/behandling mm. til patienten. Det vil sige at patienten i dette forhold er passiv, og er ikke selv aktiv i behandlingsplanlægningen. Dette kan komme til udtryk hos Saras tandlæge, der direkte "beordrer" hende til at stoppe med at blege sine tænder, hvortil han forventer at Sara "blindt" følger hans råd. Dette kan være en af de grunde som medfører til at hun ikke stopper med at blege hendes tænder. I denne case vil Sara derfor udvise en lav compliance, og måden hvorpå man kunne øge compliance hos Sara er ved at øge hendes tilfredsstillelse som øges via forståelse for emnet samt ved god hukommelse. Hertil bruges Leys kongitive hypotese model for compliance. For at opnå høj compliance hos Sara, så skal Sara være tilfreds med den kommunikation der er foregået mellem hende og tandlægen (satisfaction). Dette er forudgået af at Sara har god forståelse for hvorfor blegemidlet faktisk kan være skadende for hendes tænder (understanding), og har et vist niveau af intellektualitet, således de kan huske informationen bedre (memory). Det vil sige at tandlægen skal ned på Saras niveau for intellektualitet, og forklare det til hende på en måde som hun forstår. Her kan man antage at dette ikke har været tilfældet hvorfor hun derfor ikke er stoppet med brugen af blegemidlet. Man skal overveje om tandlægen kan gribe situationen anderledes an, og her kan man kigge på adherence begrebet, samt Stantons model for adherence, som bygger videre på Leys kognitive hypotese model ved at inddrage faktorer som kan tages i betragtning i hendes behandlingssituation. Disse faktorer kan være: sundhedsoverbevisninger, holdninger, sygdommens/behandlingens betydning for patientens livsstil. Adherence adskiller sig fra compliance, ved at patienten og behandleren er sammen om behandlingsplanlægning. Det vil sige at Sara er et aktivt led i hendes behandlingsplanlægning, samt tager ansvar for at følge den behandling hende og tandlægen er kommet frem til sammen. Man kan hertil diskutere faktoren: behandlings betydning for patientens livsstil, for hvorfor hun ikke udviser høj compliance og adherence. Sara er en 16-årig pige, og som teenager kan man have stort fokus på sit udseende. Man læser i casen at: *"Hun synes de er skæve og misfarvede sammenlignet med andre på hendes alder"* som kan fortolkes, at hun ønsker at passe ind og ikke skille sig ud, og dette kan være belæg til hvorfor Sara har påbegyndt denne behandling på sig selv. På trods af at Sara og hendes tandlæge fortæller hende at hendes tænder ikke er skæve eller misfarvet, kan hun være influeret af andre unge på hendes alder, og derfor kan dette have en betydning for hendes livsstil. Her kan Sara være influeret af faktorer såsom normer og den sociale indflydelse. Normer kan nemlig påvirke et individs adfærd bevidst og ubevidst, hvortil Sara udviser "komformitet" og følger de tilskrevne normer eller holdninger om flotte og lige tænder, hvorfor Sara har mere fokus på dette, og derfor ikke følger tandlægens anbefalinger og råd. Man kan

¹ Forelæsning: "Patient-behandler interaktionens socialpsykologi", Camilla Øverup

også kort diskutere om hvorvidt Sara bliver udsat for en "skræmmekampagne" eller ej: *"... kan give permanente skader på tænderne ved at ætse emaljen. Henriette har konfronteret Sara med sit fund"*, og dette kan være ineffektivt ift. at få hende til at stoppe med blegningen. Dette forklares ved at Sara kan føle det er provokerende, da man selv skal bestemme over sit eget adfærd. Hertil kan Sara også tænke at tandproblemerne ikke vil ramme hende *"... men at hun synes advarslerne er overdrevne..."* (urealistisk optimisme). Alle disse komponenter gør at Sara abstraherer fra det, og ignorerer tandlægens råd. Vi husker nemlig at unge ofte føler sig udødelige, hvortil at information fra tandlægen (og Henriette) påvirker hende i meget mindre grad end hvad man kunne ønske sig.

2. Udvalg en model for sundhedsadfærd og redegør for, hvordan den kunne bruges til at få Sara til at forstå, at hendes brug af de tandblegemidler Henriette har fundet, kan være problematisk for hendes tænder på længere sigt.

Der er mange sundhedsadfærds modeller der kan benyttes til at få Sara til at forstå hvorfor brugen af tandblegemidler er problematisk for hende på længere sigt. Hertil ønsker vi at bruge en vigtig faktor som er det sociale, og derfor benyttes Theory of Planned Behaviour modellen². Denne model fokuserer på tre hovedpunkter: "attitude towards the behaviour", "subjective norm" og "behavioural control" og kan aktivt anvendes for at ændre et individs adfærd. Det er en fordel at benytte denne model, da den anerkender faktorer (sociale og personlige) som har betydning for adfærd og intentioner, dog kan modellen også undervurdere hvad der styrer adfærden, og kan derfor være mere begrænset ift. at forudsige adfærd. I denne model vil opfattelser omkring og vurdering af det forventede udfald have en betydning på "attitude towards the behaviour". Her kan man ændre Saras opfattelse om tandblegning ved at Sara overtales til at tænke: "hvis jeg stopper med at blege mine tænder, vil de ikke tage mere skade" (opfattelse) og dette får hende derfor til at vurdere hendes opfattelse "ætsskader på tænderne kan give mig permanente problemer med tænderne, og dette vil jeg ikke have" (vurdering). Dette kan ændre hendes attitude/holdning til problemet, da hun begynder at forstå alvorligheden af de tandblegemidler hun benytter sig af, og dette vil derfor påvirke holdningen til adfærd om tandblegemidler. Hertil kan tandlægen og Henriette også have en stor indflydelse på at få hende til at forstå alvorligheden og stoppe med tandblegningen. Her kan Sara influeres af normative opfattelser "min familie og tandlægen synes jeg skal stoppe med at bruge blegemidler, da det er skadeligt", samt motivationen til at efterleve disse normative opfattelser "jeg vil gerne lytte til hvad de siger, da de ønsker det bedste for mig". Dette giver også en øget adfærdsintention. Til sidst kan man nævne Saras opfattelse af kontrol (behavioral control), som kan påvirkes af interne (følelser) og eksterne faktorer (herunder venner og familie). Dette kan eksempelvis være Saras bekymringer for at hendes tænder måske ikke ligner andre unges tænder i hendes alder *"Hun synes de er skæve og misfarvede sammenlignet med andre på hendes alder"*, og derfor kan hun synes det er svært at stoppe med brugen af blegemidler. Hvis man dog hertil kan fjerne hendes bekymring, kan dette give hende en opfattet kontrol til herefter at stoppe med at bruge tandblegemidler. Alle disse ændringer indenfor de 3 punkter kan give adfærdsintention: "jeg har intention om at stoppe med at bruge tandblegemidler", som til sidst giver anledning til adfærd i form

² Forelæsning: "Sundhedsadfærd og sygdomsperception", Andreas Nilesen Hald

af at hun stopper med at blege hendes tænder. Denne model er af stor betydning til hvordan tandlægerne kan have en indflydelse på adfærdsændring, da tandlæger kan kategoriseres inde under den subjektive norm (important other), og dette kan give patienten nogle forventninger, til hvad hun skal leve op til hvis hun ønsker fine tænder der kan holde livet ud.

3. Redegør for intelligensbegrebet og diskuter, hvordan Saras lave IQ kunne spille ind i samtaler med jer som tandlæge i forhold til hendes aktuelle ønske om at få rettet og bleget sine tænder.

Intelligens defineres som ”den eller de varige psykiske egenskaber, som forklarer de positive korrelationer (sammenhænge) mellem forskellige færdigheder”³. Ved intelligens kan der forekomme flere typer af teorier. Der er faktor teorien og hierarkisk teori, hvortil sidstnævnte vil berøres. Denne teori forklarer blot strukturen af intelligens, men beskriver ikke et individs intelligens ud fra færdigheder, mekanismer og processer. Der forekommer tre niveauer:⁴

- Øverste niveau som beskriver den generelle intelligens (IQ) som berører alle emner af intelligens og derfor udgør kernen af intelligens.
- Midterste niveau som beskriver de 8-10 generelle gruppefaktorer (herunder den krystalliseret og flydende intelligens)
- Nederste niveau beskriver specifikke faktorer indenfor intelligens

Da vi får at vide at Sara har en lav IQ derved intelligens (g-faktor), kan man antage at hendes score på det midterste niveau og det nederste niveau hellere ikke er højt, da disse nemlig stammer fra det øverste niveau, altså den generelle intelligens. Intelligensen kan spille en stor rolle for patientens kognitive evner og derfor adfærd og livsstil. En lav IQ medfører til at de har en mindre forståelse, og derfor vil det i Saras tilfælde være en god ide at tandlægen lader Sara formulere hendes problem, og hvad hun ønsker. På denne måde kan tandlægen lede Sara gennem problemet på hendes niveau, da tandlægen nu har en ide om Saras mentale niveau. Tandlægen kan yderligere tage hensyn den emotionelle intelligens, som man hertil kan udnytte. Den emotionelle intelligens fortæller om et individs evne til at forstå og tage hensyn til sine egne følelser men også andres følelser (her skal man reagere passende på andres følelser). Hertil beskriver det også et individs evne til at regulere sine følelser. Man kan nemlig benytte sig af den emotionelle intelligens til at lede et individs tænkning og adfærd. Man ser nemlig at de sociale og emotionelle faktorer, samt intelligens har stor betydning for hvordan et individ agere (deres adfærd) i forhold til sin sundhed (i dette tilfælde Saras tænder): ”*Men når de siger det til hende, reagerer Sara meget negativt og afvisende*”. Her kan tandlægen tage hensyn til Saras følelser og udvise ”emotionel intelligens”, og hertil høre hende om hvorfor hun rent faktisk ønsker tandretning og tandblegning og handle på baggrund af dette. Tandlægen kan prøve at ændre hendes adfærd og holdning til emnet ved hjælp af ”emotionel information”, hvortil han vil ”guide” hendes holdning og adfærd til tandblegning.

³ Forelæsning: ”Personlighed og intelligens”, Cahtrine Lawaetz Wimmelmann

⁴ Kompendium i medicinsk psykologi og sundhedspsykologi af Adile Orhan